

ทัศนคติของนักศึกษาแพทย์ ชั้นปีที่ 6 คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นในการศึกษาวิชานิติเวชศาสตร์

นิภา นุศรีอั้น*, วิรุจน์ คุณกิตติ

ภาควิชานิติเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Attitude of Undergraduate Medical Students (6th year) Faculty of Medicine, Khon Kaen University on Forensic Medicine

Nipha Nusri-un*, Wirut Khunkitti

Department of Forensic Medicine, Faculty of Medicine, Khon Kaen University, Khon Kaen, Thailand.

หลักการและวัตถุประสงค์: วิชานิติเวชศาสตร์ประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญ ได้แก่ การชันสูตรพลิกศพคดีและการทำนิติเวชคลินิก การศึกษานี้ต้องการทราบความคิดเห็นและความเหมาะสมของระยะเวลาที่จัดการเรียนการสอนวิชานิติเวชศาสตร์สำหรับนักศึกษาแพทย์ที่จบหลักสูตรปริญญาตรี **วิธีการศึกษา:** โดยใช้แบบสอบถามชนิดตอบด้วยตนเอง แจกให้นักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 ที่จบการศึกษาจำนวน 243 ราย รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม SPSS version 17.0

ผลการศึกษา: แบบสอบถามที่รวบรวมได้จำนวนทั้งสิ้น 171 ชุด (ร้อยละ 70.37) นักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 ที่ผ่านการเรียนนิติเวชศาสตร์แล้ว รู้สึกมั่นใจในการออกไปปฏิบัติหน้าที่ ร้อยละ 64.33 ส่วนใหญ่เห็นว่า การจัดการเรียนการสอนในหัวข้อที่เกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพและนิติเวชคลินิกเพียงพอแล้ว ส่วนหัวข้อที่รู้สึกว่ายังไม่เพียงพอส่วนใหญ่ได้แก่ การตรวจศพในสถานที่เกิดเหตุและการเขียนรายงานความเห็นแพทย์เพื่อประกอบคดี

สรุป: ผลการศึกษานี้เป็นประโยชน์ที่จะสามารถนำมาใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนวิชานิติเวชศาสตร์ต่อไปได้

คำสำคัญ : นิติเวชคลินิก นิติเวชศาสตร์ การชันสูตรพลิกศพ รายงานความเห็นแพทย์

Background and objective: Forensic medicine for medical student consists of two major part including forensic autopsy and clinical forensic medicine. The purpose of this study was to assess the attitudes and complacency of undergraduate medical students in forensic medicine, Faculty of Medicine, Khon Kaen University.

Methods: A quantitative exploratory descriptive survey using a questionnaire was carried out in the 6th year medical students (N = 243) from Faculty of Medicine, Khon Kaen University. All analyses were performed using SPSS version 17.0.

Results: A total of 171 questionnaires were returned with good representation. 68.42% students made positive statements about adequacy of the time for the theoretical and practical issues. After the course, more than 60% of the students felt able to perform an examination in clinical forensic services. However, crime scene/death investigation and medico-legal report/death certificate were most inadequate topics.

Conclusions: The finding of this study is good information that might be used for improving of forensic medicine class.

Keywords : clinical forensic medicine, forensic medicine, forensic autopsy medico-legal report

ศรีนครินทร์เวชสาร 2557; 29 (4): 401-408. ♦ Srinagarind Med J 2014; 29 (4): 401-408.

* ผู้รับผิดชอบบทความ : นิภา นุศรีอั้น ภาควิชานิติเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทนำ

วิชานิติเวชศาสตร์เป็นวิชาที่ผสมผสานระหว่างกฎหมายและการแพทย์ซึ่งบรรจุอยู่ในหลักสูตรแพทยศาสตร์ของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เนื่องจากถือว่าเป็นมาตรฐานที่นักศึกษาแพทย์จะต้องศึกษาค้นคว้าและเรียนรู้ให้มีความสามารถพร้อมที่จะออกไปปฏิบัติหน้าที่ได้โดยเป็นวิชาบังคับที่นักศึกษาแพทย์จะต้องเรียนและสอบให้ผ่านเพื่อสามารถสำเร็จการศึกษาได้ตามที่หลักสูตรกำหนด วิชานิติเวชศาสตร์ประกอบด้วย 2 ส่วนหลักได้แก่ การชันสูตรพลิกศพคดีและนิติเวชคลินิกซึ่งรายละเอียดของแต่ละส่วนถูกกำหนดโดยเกณฑ์มาตรฐานการประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทยสภา หัวข้อที่เกี่ยวข้องกับการชันสูตรพลิกศพ สำหรับวิชานิติเวชศาสตร์ที่ต้องรู้ เช่น การชันสูตรพลิกศพในสถานที่เกิดเหตุ การพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคล การตรวจพิสูจน์หาสาเหตุการตายต่าง ๆ รวมถึงการเขียนรายงาน เพื่อแสดงความเห็นในทางคดีด้วย ส่วนหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับนิติเวชคลินิกที่มีความจำเป็นที่จะต้องรู้ เช่น การบันทึกและให้ความเห็นของแพทย์ในใบรายงานผลการตรวจผู้บาดเจ็บจากกรณีต่าง ๆ เช่น อุบัติเหตุจราจร ทำร้ายร่างกายและข่มขืนกระทำชำเรา การเป็นพยานในชั้นพนักงานสอบสวนหรือ พยานศาลหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วยคดี เช่น กฎหมายอาญาในเรื่องอันตรธานสาหัสหรือกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเรื่องละเมิด ซึ่งหัวข้อต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของวิชานิติเวชศาสตร์ในหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิต ตามเกณฑ์ของแพทยสภาซึ่งบังคับให้ต้องมีการเรียนการสอนแต่ในความจริงระยะเวลาของแต่ละสถาบันจัดสรรให้หน่วยงานที่รับผิดชอบบริหารจัดการเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชานี้ถือว่าน้อยที่สุดในแต่ละรายวิชาในหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิต ส่งผลให้นักศึกษาแพทย์อาจได้รับความรู้ไม่เพียงพอและอาจยังไม่เข้าใจถึงสาระที่แท้จริงของวิชานี้ทำให้เมื่อสำเร็จการศึกษาออกไปแล้วอาจปฏิบัติหน้าที่แพทย์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิชานิติเวชศาสตร์ด้วยความมั่นใจที่ไม่เต็มที่รวมถึงการปฏิบัติงานที่อาจไม่เต็มประสิทธิภาพด้วยปัญหานี้เป็นปัญหาที่สำคัญและผู้บริหารของคณะแพทยศาสตร์แต่ละสถาบันต่างเคยหยิบยกขึ้นมาปรึกษาหารือเพื่อปรับเปลี่ยนการเรียนการสอนในวิชานี้ให้เกิดผลดีต่อนักศึกษายิ่งขึ้นแต่เมื่อปรับเปลี่ยนแล้วยังไม่ทราบว่าผลลัพธ์ที่ได้จะเป็นตามที่คาดหวังหรือไม่ คณะผู้วิจัยได้มองเห็นความสำคัญของปัญหานี้จึงได้ทำการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นของนักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 ที่สำเร็จการศึกษาแพทยศาสตรบัณฑิตตามหลักสูตรเรียบร้อยแล้วโดยการใช่แบบสอบถามชนิดตอบด้วยตนเอง แล้วรวบรวมมาวิเคราะห์เพื่อหาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหานั้นต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความมั่นใจในการปฏิบัติงานด้านนิติเวชศาสตร์และหัวข้อที่นักศึกษารู้สึกไม่เพียงพอ/ไม่มั่นใจ การเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างระดับผลการเรียนของนักศึกษากับความมั่นใจในการชันสูตรพลิกศพและผู้ป่วยคดี/นิติเวชคลินิก หัวข้อที่นักศึกษารู้สึกไม่เพียงพอ/ไม่มั่นใจและความเหมาะสมของระยะเวลาที่จัดการเรียนการสอนวิชานิติเวชศาสตร์ด้วย

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาแบบสำรวจโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามชนิดตอบด้วยตนเองโดยผู้ตอบไม่ต้องระบุชื่อ นามสกุล รหัส หรือสัญลักษณ์ใด ๆ ให้สามารถสืบค้นถึงผู้ตอบแบบสอบถามได้ ข้อมูลที่ได้จะเก็บรวบรวมด้วยโปรแกรม SPSS ซึ่งมีการเข้าถึงข้อมูลเฉพาะผู้วิจัยซึ่งถือว่าเป็นการปกปิดความลับอีกระดับหนึ่งด้วย

เกณฑ์การรวบรวมข้อมูล

1. ผู้ตอบแบบสอบถามต้องเป็นนักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 ที่สำเร็จการศึกษาหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิตแล้วและได้เข้าร่วมโครงการเตรียมตัวเป็นแพทย์ที่ดีและปัจฉิมนิเทศนักศึกษา ประจำปีการศึกษา 2555 ระหว่างวันที่ 7-8 กุมภาพันธ์ 2556 ณ ห้องประชุมมอดินแดงและห้องประชุมมิตรภาพ อาคารเรียนรวม คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

2. แบบสอบถามได้รับการตอบโดยครบถ้วนข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ทางสถิติด้วยโปรแกรม SPSS ซึ่งแสดงผลเป็นค่าร้อยละและวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติ $p < 0.05$ จากนั้นนำเสนอในแบบของรูปและตาราง

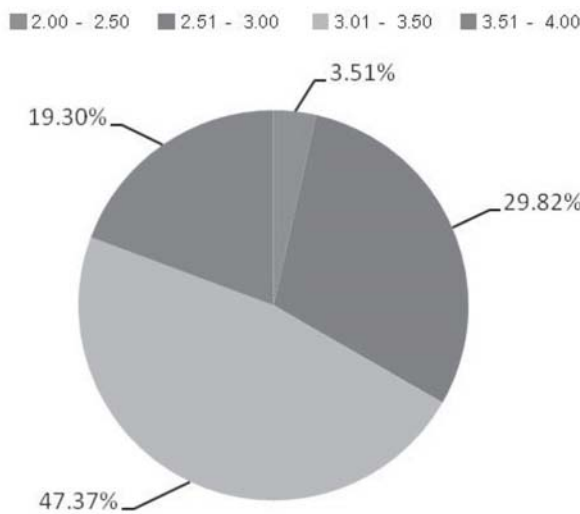
ผลการศึกษา

การศึกษานี้เก็บรวบรวมแบบสอบถามที่ตอบกลับได้จำนวน 171 ชุด จากจำนวนนักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 ที่สำเร็จการศึกษาทั้งหมด 243 ราย ร้อยละ 70.37 โดยผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศชายจำนวน 72 ราย ร้อยละ 42.11 และหญิงจำนวน 99 ราย ร้อยละ 57.89 แบบสอบถามที่ได้รับกลับเป็นแบบสอบถามที่อยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ทั้งหมดทุกชุด

การศึกษานี้พบว่าเกรดเฉลี่ยตลอดการศึกษาหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิตของนักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 3.01-3.50 มากที่สุดร้อยละ 47.37 รองลงมาคือ 2.51-3.00 ร้อยละ 29.82 ส่วน 2.00-2.50 ซึ่งเป็นผลการเรียนที่อ่อนที่สุด ในการแบ่งระดับเกรดเฉลี่ยนี้พบน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 3.51 เท่านั้น แสดงให้เห็นว่าส่วนใหญ่แล้วนักศึกษา

แพทย์รุ่นนี้สำเร็จการศึกษาออกไปในระดับที่ดีขึ้นไป มีมากถึง ร้อยละ 66.67 หรือประมาณ 2 ใน 3 ของจำนวนนักศึกษาทั้งหมดที่ตอบแบบสอบถาม (รูปที่ 1)

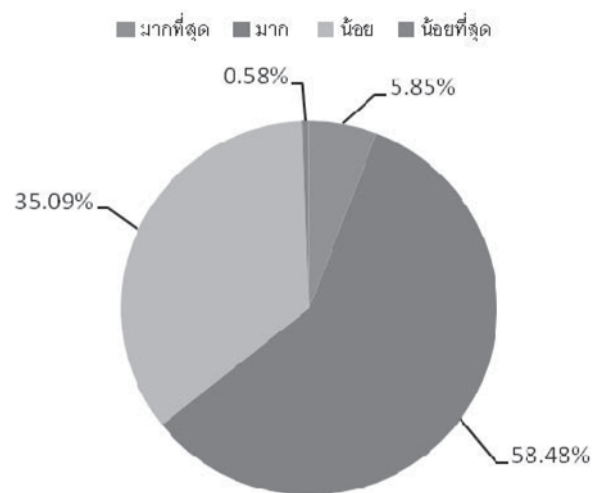
เมื่อจบการศึกษาในหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิตของ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น แล้วต้องออกไปปฏิบัติงานในหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับวิชานิติเวชศาสตร์ พบว่า ส่วนใหญ่ นักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 มีความมั่นใจในระดับมาก ร้อยละ 58.48 ซึ่งถือว่าเกินครึ่งหนึ่ง ถ้ารวมระดับความมั่นใจ มากถึงมากที่สุดพบประมาณร้อยละ 64.33 หรือประมาณ 2 ใน 3 ของนักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 ทั้งหมดที่ตอบแบบสอบถาม ครั้งนี้ ส่วนที่เหลือประมาณ 1 ใน 3 มีความมั่นใจน้อยถึง

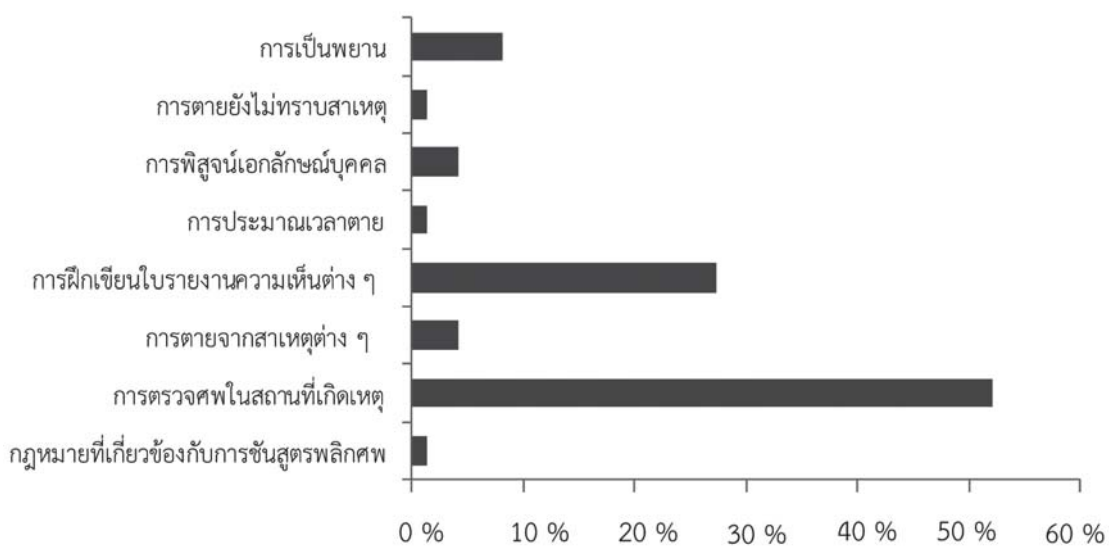
รูปที่ 1 เกรดเฉลี่ยตลอดการศึกษาหลักสูตร แพทยศาสตรบัณฑิต

น้อยที่สุดเมื่อจะต้องออกไปปฏิบัติหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิชานิติเวชศาสตร์ (รูปที่ 2)

การศึกษานี้พบว่า นักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 ของคณะ แพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น รู้ลึกกว่าการจัดการเรียน การสอนในหัวข้อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการชันสูตรพลิกศพ ทางนิติเวชศาสตร์เพียงพอแล้วมากถึงร้อยละ 57.31 ส่วนที่ เหลือร้อยละ 42.69 ยังเห็นว่าไม่เพียงพอ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ โดยการวิเคราะห์ทางสถิติระหว่างนักศึกษาแพทย์ปี 6 ที่เรียนอยู่ในระดับดี (เกรดเฉลี่ยตั้งแต่ 3.00 ขึ้นไป) และใน ระดับที่ต่ำกว่าระดับดีลงมาพบว่าไม่มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หัวข้อในส่วนการเรียนการสอนทาง

รูปที่ 2 ระดับความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่แพทย์ใน ส่วนที่เกี่ยวข้องกับทางนิติเวช

รูปที่ 3 หัวข้อการเรียนที่รู้สึกไม่เพียงพอกรณีการชันสูตรพลิกศพ

นิติเวชศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการชันสูตรพลิกศพนั้นพบว่าการตรวจศพในสถานที่เกิดเหตุเป็นหัวข้อที่นักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 ส่วนใหญ่รู้สึกไม่มั่นใจมากที่สุดโดยคิดเป็นร้อยละ 52.05 หรือประมาณครึ่งหนึ่งของนักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 ทั้งหมดที่ตอบแบบสอบถาม รองลงไปเป็นการฝึกเขียนในรายงานความเห็นต่าง ๆ ของแพทย์ที่ต้องเกี่ยวข้องกับการชันสูตรพลิกศพ ร้อยละ 27.40 และการเป็นพยาน ร้อยละ 8.22 ส่วนหัวข้อที่เหลือนั้นพบว่านักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 รู้สึกว่าเป็นปัญหาที่ทำให้ไม่มั่นใจน้อยมากเมื่อต้องทำการชันสูตรพลิกศพทางนิติเวช (รูปที่ 3)

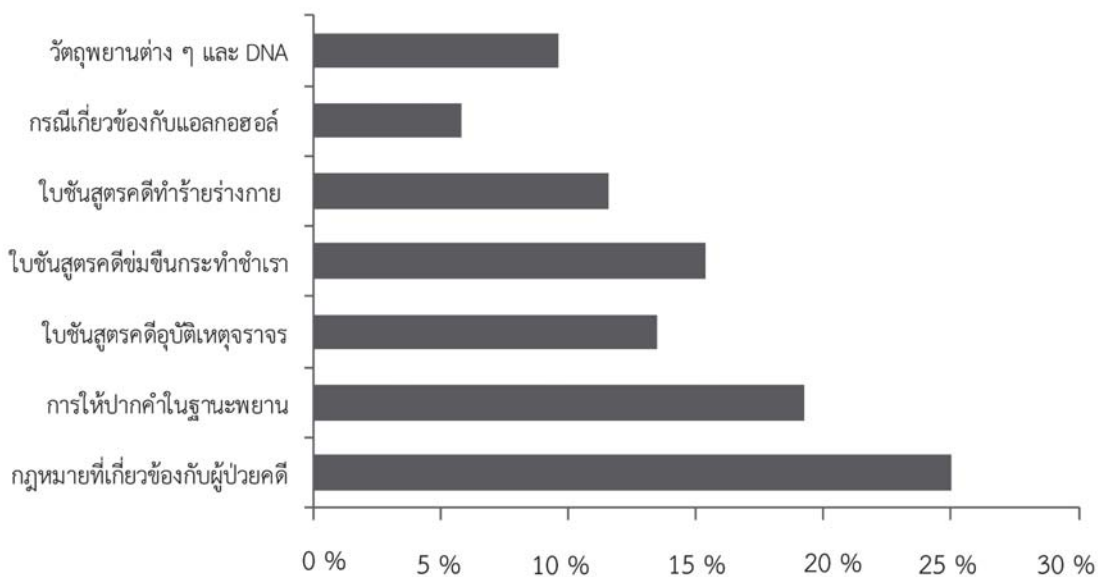
การจัดการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วยคดี/นิติเวชคลินิก นักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 ส่วนใหญ่รู้สึกว่าเพียงพอแล้วมากถึงร้อยละ 69.59 ส่วนที่เหลือร้อยละ 30.41 ยังเห็นว่าไม่เพียงพอ เมื่อเปรียบเทียบกันโดยการวิเคราะห์ทางสถิติระหว่างนักศึกษาแพทย์ปี 6 ที่เรียนอยู่ในระดับดีและในระดับที่ต่ำกว่าระดับดีลงมา พบว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หัวข้อการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับทางนิติเวชคลินิกส่วนใหญ่ที่ทำให้รู้สึกว่ายังไม่เพียงพอมากที่สุดเรียงจากมากไปน้อย 3 ลำดับได้แก่ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วยคดี ร้อยละ 25.00 การให้ปากคำในฐานะพยาน ร้อยละ 19.23 และการเขียนใบรายงานความเห็นแพทย์หรือใบชันสูตรกรณีข่มขืนกระทำชำเรา ร้อยละ 15.38 การเรียนการสอนนิติเวชคลินิกในหัวข้อที่นักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 รู้สึกยังไม่เพียงพอลำดับถัดมาซึ่งมี จำนวนไม่แตกต่างกันมากนัก ได้แก่ การเขียนใบรายงาน ความเห็นแพทย์หรือใบชันสูตรกรณีอุบัติเหตุการจราจรและการทำร้ายร่างกายกัน

ซึ่งแสดงให้เห็นในภาพรวมได้ว่า การฝึกเขียนรายงานความเห็นแพทย์หรือใบชันสูตรกรณีต่างๆ ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นปัญหาที่ทำให้รู้สึกไม่มั่นใจเมื่อนักศึกษาแพทย์เหล่านี้จบออกไปและต้องปฏิบัติหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนิติเวชคลินิก (รูปที่ 4)

การศึกษานี้พบว่านักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 ที่จบหลักสูตรตามเกณฑ์ออกไปปฏิบัติหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการชันสูตรพลิกศพแล้วรู้สึกว่าหัวข้อที่เกี่ยวข้องซึ่งได้ผ่านการเรียนการสอนตามเกณฑ์แพทยสภากำหนดมาแล้ว 8 หัวข้อหลักที่สำคัญได้แก่

1. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการชันสูตรพลิกศพ
2. การตรวจศพในสถานที่เกิดเหตุ
3. การตายจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น ไฟไหม้ ฆาตกรรม
4. การฝึกเขียนรายงานชันสูตรศพและหนังสือรับรองการตาย
5. การประมาณเวลาตาย
6. การพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคล
7. การตายยังไม่ทราบสาเหตุ
8. การเป็นพยานในชั้นพนักงานสอบสวนหรือพยานศาล

เมื่อเปรียบเทียบหัวข้อการเรียนที่นักศึกษารู้สึกยังไม่เพียงพอซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความไม่มั่นใจในแต่ละหัวข้อกับระดับการเรียนแล้วพบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการเรียน แต่เมื่อจัดหัวข้อการเรียนการสอนใหม่โดยแบ่งเป็นหัวข้อที่ 1+ 3 + 5 + 6 และ 7 รวมกันซึ่งเน้นการเรียนการสอนทางทฤษฎี และหัวข้อ ที่ 2 + 8 เป็นกลุ่มที่สองซึ่งเน้นทางการปฏิบัตินอกสถานที่ ส่วนหัวข้อที่ 4 การฝึกเขียนรายงานชันสูตรศพและหนังสือรับรองการตายซึ่งเป็นการฝึกให้นักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 ได้หัดเขียนความเห็นต่าง ๆ เป็น

รูปที่ 4 หัวข้อการเรียนที่รู้สึกไม่เพียงพอกรณีนิติเวชคลินิก

หัวข้อสุดท้ายแยกกันต่างหาก เมื่อเปรียบเทียบระดับการเรียนรู้ซึ่งเป็นเกรดเฉลี่ยตลอดการศึกษากับการแบ่งหัวข้อ กลุ่มแบบใหม่ดังกล่าวแล้วไม่พบ ความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p 0.19$) (ตารางที่ 1)

ส่วนหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับทางนิติเวชคลินิกซึ่งได้ผ่านการเรียนการสอนตามเกณฑ์แพทยสมาคมมาแล้วนั้น 7 หัวข้อหลักสำคัญได้แก่

1. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้พวยคดี เช่น บาดเจ็บแก่กาย อันตรายสาหัส
2. การให้ปากคำหรือเป็นพยานชั้นพนักงานสอบสวนหรือพยานศาล
3. การฝึกเขียนใบชันสูตรบาดแผลผู้พวยคดีจากกรณื่บาดเจ็บกรณีอุบัติเหตุจราจร
4. การฝึกเขียนใบชันสูตรบาดแผลผู้พวยคดีกรณีข่มขืนกระทำชำเรา
5. การฝึกเขียนใบชันสูตรบาดแผลผู้พวยคดีกรณีทำร้ายร่างกาย เช่น ถูกยิง ใช้ขวดตีศีรษะ มีดแทง
6. การปฏิบัติต่อผู้พวยคดีกรณีเกี่ยวข้องกับแอลกอฮอล์หรือสารเสพติดต่าง ๆ
7. การปฏิบัติต่อผู้พวยคดีกรณีเกี่ยวข้องกับวัตถุพยานต่าง ๆ และ DNA

เมื่อเปรียบเทียบหัวข้อที่รู้สึกว่ายากยังไม่เพียงพอและทำให้เกิดความไม่มั่นใจในแต่ละหัวข้อกับระดับการเรียนรู้แล้วไม่มีความสัมพันธ์กัน แต่เมื่อจัดหัวข้อการเรียนรู้ใหม่โดยแบ่งหัวข้อที่ 1 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้พวยคดีเป็นกลุ่มแรก หัวข้อที่ 2 การให้ปากคำหรือเป็นพยานชั้นพนักงานสอบสวนหรือพยานศาลเป็นกลุ่มที่สอง หัวข้อที่ 3 + 4 และ 5 การฝึกเขียนใบชันสูตรบาดแผลผู้พวยคดีจากกรณื่ต่าง ๆ เป็นกลุ่มที่สาม ส่วนกลุ่มสุดท้ายได้แก่ หัวข้อที่ 6 และ 7 เมื่อเปรียบเทียบระดับการเรียนรู้ซึ่งเป็นเกรดเฉลี่ยตลอดการศึกษากับการแบ่งหัวข้อกลุ่มใหม่ดังกล่าวแล้วพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p 0.03$) (ตารางที่ 2)

การศึกษานี้พบว่านักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 68.42) มีความเห็นว่าจะระยะเวลาการจัดการเรียนการสอนในวิชานิติเวชศาสตร์ตลอดหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิตเหมาะสมแล้ว แต่ส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 31.58) มีความเห็นว่าควรปรับระยะเวลาเพิ่มขึ้นซึ่งแตกต่างกันในแต่ละปีของชั้นคลินิก (ตารางที่ 3)

วิจารณ์

แบบสอบถามที่รวบรวมได้จำนวนทั้งสิ้น 171 ชุด จากนักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 จำนวน 243 ราย ที่เข้าร่วมโครงการเตรียมตัวเป็นแพทย์ที่ดีและปัจฉิมนิเทศนักศึกษา ประจำปีการศึกษา 2555 (ร้อยละ 70.37) ส่วนใหญ่นักศึกษามีผลการเรียนอยู่ในระดับดีขึ้นไปประมาณร้อยละ 66.67 หรือประมาณ 2 ใน 3 ของทั้งหมด ส่วนใหญ่ของนักศึกษาแพทย์ นักศึกษาชั้นปีที่ 6 ที่ได้เรียนวิชานิติเวชศาสตร์จนครบหลักสูตรของคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น แล้วรู้สึกมั่นใจในการออกไปปฏิบัติหน้าที่ คิดเป็นร้อยละ 64.33 หรือประมาณ 2 ใน 3 ของทั้งหมด ส่วนที่เหลือประมาณ 1 ใน 3 รู้สึกไม่มั่นใจหรือมีความไม่มั่นใจที่จะต้องออกไปปฏิบัติหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิชานิติเวชศาสตร์ แสดงว่าส่วนใหญ่นักศึกษาแพทย์ปีที่ 6 ที่สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิตจากคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ออกไปแล้วน่าจะสามารถปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับทางนิติเวชได้ตามมาตรฐานการศึกษาทั่วไปของสถาบันการศึกษาที่มีหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิตจะต้องมีการเรียนการสอนในวิชานิติเวชศาสตร์รวมถึงหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิตของคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นด้วย¹ เพราะถือว่าเป็นเกณฑ์มาตรฐานของแพทยสภาที่บังคับให้แพทย์ผู้สำเร็จการศึกษาต้องมีความรู้ ความสามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ทางด้านนิติเวชได้ร่วมด้วย ถึงแม้จะไม่ใช่ว่าหน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรงของแพทย์ที่เกี่ยวข้องกับการตรวจรักษาและป้องกันโรคต่าง ๆ ก็ตาม วิชานิติเวชศาสตร์

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างเกรดเฉลี่ยตลอดการศึกษาหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิตกับการเรียนการสอนหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับการชันสูตรพลิกศพ

หัวข้อ	เกรดเฉลี่ยตลอดการศึกษาหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิต				p-value
	จำนวน (ร้อยละ)				
	2.00 - 2.50	2.51 - 3.00	3.01 - 3.50	3.51 - 4.00	
1+3+5+6+7	1 (50.00)	3 (14.29)	5 (12.82)		
2+8		10 (47.62)	26 (66.67)	8 (72.73)	0.19
4	1 (50.00)	8 (38.10)	8 (20.51)	3 (27.27)	

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างเกรดเฉลี่ยตลอดการศึกษาลัทธิสตรแพทย์ศาสตร์บัณฑิตกับการเรียนการสอน หัวข้อที่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วยคดี/นิติเวชคลินิก

หัวข้อ	เกรดเฉลี่ยตลอดการศึกษาลัทธิสตรแพทย์ศาสตร์บัณฑิต				p-value
	2.00 - 2.50	2.51 - 3.00	3.01 - 3.50	3.51 - 4.00	
1		5 (41.67)	6 (20.00)	2 (25.00)	0.03
2	2 (100)		7 (23.33)	1 (12.50)	
3 + 4 + 5		3 (25.00)	15 (50.00)	3 (37.50)	
6 + 7		4 (33.33)	2 (6.67)	2 (25.00)	

ตารางที่ 3 ข้อเสนอแนะการปรับเพิ่มเวลาเรียนวิชา นิติเวชศาสตร์

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมระยะเวลาเรียนวิชา	ร้อยละ
2 สัปดาห์ ในปี 5	34.85
1 สัปดาห์ ในปี 6	30.30
2 สัปดาห์ ในปี 6	12.12
2 สัปดาห์ ในปี 4	10.61

ตามเกณฑ์ของแพทยสภา² นั้นมีหลายส่วนประกอบด้วยกัน แต่อาจแยกเป็น 2 ส่วนหลักซึ่งประกอบด้วยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการชันสูตรพลิกศพและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำเวชปฏิบัติในระบบผู้ป่วยคดีหรือนิติเวชคลินิก การศึกษานี้พบว่าหัวข้อที่เห็นว่ายังไม่เพียงพอในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการชันสูตรพลิกศพเรียงตามลำดับจาก มากไปน้อย 3 ลำดับ ได้แก่ การตรวจศพในสถานที่เกิดเหตุ (ร้อยละ 52.05) การฝึกเขียนรายงานชันสูตรศพและหนังสือรับรองการตาย (ร้อยละ 27.40) และการเป็นพยานในชั้นพนักงานสอบสวนหรือพยานศาล (ร้อยละ 8.22) ส่วนหัวข้ออื่นที่เหลือพบได้น้อยมาก ต่างกับหัวข้อแรกอย่างชัดเจน ซึ่งเมื่อนักศึกษาแพทย์สำเร็จการศึกษาไปปฏิบัติหน้าที่จริงในโรงพยาบาลอื่น ๆ ทั้งโรงพยาบาลชุมชนและโรงพยาบาลจังหวัดที่เป็นสถานพยาบาลซึ่งไม่มีความพร้อมในการชันสูตรพลิกศพโดยการผ่าศพตรวจหรือแยกธาตุ ดังนั้นแพทย์จะต้องชันสูตรพลิกศพเพียงแต่ภายนอกเท่าที่ปรากฏให้เห็นเท่านั้นซึ่งเป็นวิธีการชันสูตรพลิกศพวิธีหนึ่งในทางนิติเวชที่เป็นการพลิกศพ ดุศพ³ และในปัจจุบันกฎหมาย ยังบังคับให้แพทย์ต้องออกไปร่วมกับพนักงานสอบสวนในการชันสูตรพลิกศพอีกด้วย⁴ ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นถึงปัญหาที่ถือว่าสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากแม้ส่วนน้อยของแพทย์จะรู้สึกว่าการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพยังไม่เพียงพอแต่หัวข้อที่เป็นปัญหาที่สุดคือการชันสูตรพลิกศพในสถานที่เกิดเหตุ ซึ่งกรณีไม่มีแพทย์ทาง

นิติเวชหรือแพทย์นิติเวชมีแต่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้กฎหมายให้ใช้แพทย์ประจำโรงพยาบาลของรัฐเป็นผู้ชันสูตรพลิกศพในลำดับถัดมา⁵ ดังนั้นแพทย์จึงจำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ยกเว้นแพทย์มีเหตุจำเป็นอย่างยี่งเท่านั้น หากแพทย์ไม่มีความพร้อมหรือรู้สึกไม่มั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่นี้ย่อมส่งผลถึงกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ชั้นพนักงานสอบสวนไปจนถึงชั้นศาลได้ นอกจากนั้นยังสร้างความเสียหายให้กับคู่ความได้อีกด้วยซึ่งสอดคล้องกับหัวข้อที่เป็นปัญหาอีก 2 หัวข้อตามลำดับถัดลงมาด้วย

การฝึกเขียนรายงานที่เกี่ยวข้องกับการชันสูตรพลิกศพและหนังสือรับรองการตายที่นักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 เห็นว่าเป็นปัญหาการจัดการเรียนการสอนไม่เพียงพอมากเป็นอันดับ 2 ของการชันสูตรพลิกศพทางนิติเวชเนื่องจากแพทย์จะต้องดำเนินการให้กับพนักงานสอบสวนเมื่อการชันสูตรพลิกศพทางนิติเวชเสร็จสิ้นด้วยซึ่งเป็นปัญหาและภาวะที่สำคัญอย่างหนึ่ง โดยส่วนแรกต้องดำเนินการให้เสร็จภายใน 7 วัน ส่วนรายละเอียดอื่นให้ทำรายงานส่งพนักงานสอบสวนต่อไปแต่ต้องไม่เกิน 60 วัน⁶ ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ การศึกษานี้ได้ทดลองจัดกลุ่มหัวข้อที่เห็นว่าสำคัญและจำเป็นที่สุดเมื่อนักศึกษาคิดว่าการเรียนการสอนยังไม่เพียงพอสำหรับกรณีการชันสูตรพลิกศพ เป็น 3 กลุ่ม โดยพิจารณาถึงลักษณะการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนดังตารางที่ 1 พบว่าเมื่อวิเคราะห์แล้วไม่มีความสำคัญอย่างมีนัยสำคัญทางด้านสถิติ

การจัดการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วยคดี/นิติเวชคลินิก หัวข้อที่นักศึกษาเห็นว่ายังไม่เพียงพอเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย 3 ลำดับได้แก่ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วยคดี เช่น บาดเจ็บแก่กาย อันตรายสาหัส (ร้อยละ 25.00) การให้ปากคำหรือเป็นพยานชั้นพนักงานสอบสวนหรือพยานศาล (ร้อยละ 19.23) และการฝึกเขียนใบชันสูตรบาดแผลผู้ป่วยคดีกรณีข่มขืนกระทำชำเรา (ร้อยละ

15.38) ส่วนการฝึกเขียนใบชั้นสูตรบาดแผลผู้ป่วยคดีจากการบาดเจ็บกรณีอุบัติเหตุจราจร และการฝึกเขียนใบชั้นสูตรบาดแผลผู้ป่วยคดีกรณีทำร้ายร่างกาย เช่น ถูกยิง ใช้ขวดตีศีรษะ มีดแทง รู้สึกยังไม่เพียงพอ ร้อยละ 13.46 และ 11.54 ตามลำดับ ซึ่งเป็นตัวเลขที่แสดงถึงความใกล้เคียงกันกับลำดับที่ 3 ถ้าสังเกตภาพรวมของหัวข้อที่นักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 รู้สึกว่าไม่เพียงพอในการจัดการเรียนการสอนส่วนที่เกี่ยวข้องกับนิติเวชคลินิกและทำให้เกิดความไม่มั่นใจที่จะออกไปปฏิบัติหน้าที่ พบว่าปัญหาเกือบทั้งหมดเกิดในส่วนของการฝึกเขียนใบชั้นสูตรบาดแผลผู้ป่วยคดีต่าง ๆ ที่พนักงานสอบสวนนำส่งให้แพทย์ลงความเห็นทั้งสิ้นซึ่งความเห็นนี้สอดคล้องไปในแนวทางเดียวกันกับการศึกษาที่ผ่านมา⁷ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงปัญหาต่างๆ ในการบันทึกการบาดเจ็บและการลงความเห็นของแพทย์ในการชันสูตรบาดแผลหรือการบาดเจ็บที่เกิดขึ้นกับผู้ป่วยแต่ละรายในใบนำส่งผู้บาดเจ็บหรือศพให้แพทย์ตรวจของพนักงานสอบสวนและยังสะท้อนให้เห็นผลความรุนแรงในความเสียหายต่างๆ ที่เกิดขึ้นกรณีที่แพทย์ไม่มีความสามารถหรือไม่มั่นใจอีกด้วย กรณีการจัดการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนิติเวชคลินิกถ้าจัดกลุ่มหัวข้อใหม่ในส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกันหรือลักษณะคล้ายกันตามการแบ่งในตารางที่ 2 ซึ่งหัวข้อทั้งหมดจะแยกเป็น 4 กลุ่มดังกล่าวและเมื่อเปรียบเทียบกับโดยการวิเคราะห์ทางสถิติระหว่างนักศึกษาแพทย์ปี 6 ที่เรียนอยู่ในระดับคะแนนต่างกันกับหัวข้อที่นักศึกษาแพทย์ รู้สึกว่ายังไม่เพียงพอให้มั่นใจ พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าระดับคะแนนของนักศึกษาที่เรียนได้ดีมากน้อยแตกต่างกันจะเลือกสนใจในหัวข้อที่ตนเองคิดว่ายังไม่เพียงพอต่างกันด้วย

ในขณะที่เดียวกันนักศึกษาแพทย์ยังมีความรู้สึกกังวลไม่มั่นใจถ้าจะต้องออกไปปฏิบัติหน้าที่ในฐานะของพยานชั้นพนักงานสอบสวนหรือพยานศาลเนื่องจากยังเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนในหัวข้อดังกล่าวไม่เพียงพอไม่เฉพาะในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับผู้บาดเจ็บ/นิติเวชคลินิกเท่านั้น แต่ความเห็นนี้ยังมากเป็นอันดับ 3 เช่นเดียวกับกับการชันสูตรพลิกศพทางนิติเวชด้วย เรื่องนี้เป็นปัญหาที่แพทย์ส่วนใหญ่อาจคิดว่าไม่สำคัญ แต่ความจริงแล้วเรื่องนี้สำคัญอย่างยิ่งในทางกฎหมายเพราะแพทย์ต้องสามารถเป็นพยานได้ไม่เพียงในชั้นพนักงานสอบสวนเท่านั้นแต่ยังรวมถึงพยานศาลด้วยการตอบคำถามต่างๆ ของทนายโจทก์ทนายจำเลยที่ถามคำถามถึง แพทย์ล้วนแต่มีผลต่อคดีความและการพิจารณาซึ่งนำหน้าพยานของศาลด้วยเพราะแพทย์ไม่เพียงเป็นประจักษ์พยานเท่านั้น แต่ส่วนใหญ่แพทย์ต้องเป็นพยานในฐานะของผู้เชี่ยวชาญที่ต้องให้ความเห็นประกอบคำเบิกความของตนเองตามความรู้ความสามารถด้วย⁸ เช่น กระดูก

ที่หักแล้วแพทย์ผ่าตัดตามเหล็กไว้ภายในนั้นเมื่อแพทย์ตัดใหม่ที่บาดแผลในวันที่ 7 หลังจากเย็บแล้วแพทย์ อาจคิดว่าการบาดเจ็บนั้นหายแล้ว ซึ่งความจริงกระดูกที่หักนั้นติดกันได้ด้วย เหล็กยึดตรึงไว้ภายในเท่านั้นโดยที่เนื้อกระดูกจริงๆ เองนั้นยังไม่สร้างทดแทนกันตามปกติที่ต้องใช้เวลานานหลายเดือน ความเห็นที่ไม่ถูกต้องนี้จะทำให้ความผิดพลาดอาญาเปลี่ยนจากมาตรา 297 ซึ่งถือว่ารุนแรงถึงสาหัสเป็นมาตรา 295 ซึ่งเป็นเพียงการบาดเจ็บธรรมดา⁹ ในขณะเดียวกันการฟ้องเรียกค่าความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการทำละเมิดในทางแพ่งก็มีผลกระทบต่อจำนวนเงินค่าสินไหมทดแทนด้วยเช่นกัน¹⁰ ดังนั้นการเบิกความหรือให้ความเห็นที่ไม่ถูกต้องจะกระทบถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างแน่นอน

การทำเวชปฏิบัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิชานิติเวชศาสตร์นั้นส่วนที่สำคัญอย่างยิ่ง ได้แก่ การชันสูตรพลิกศพตามกฎหมายและการให้บริการตรวจผู้ป่วยคดี/นิติเวชคลินิก ซึ่งถือว่าเป็นหลักในการให้บริการทั่วไป เมื่อแพทย์ได้ชันสูตรพลิกศพหรือชันสูตรการบาดเจ็บพร้อมทั้งบาดแผลที่เกิดขึ้นจากการบาดเจ็บแล้วแต่กรณีแพทย์จะต้องทำบันทึกการตรวจพบพร้อมทั้งลงความเห็นประกอบในเอกสารที่เกี่ยวข้องด้วย ได้แก่ รายงานชันสูตรพลิกศพ ใบนำส่งผู้บาดเจ็บหรือศพให้แพทย์ตรวจและหนังสือรับรองการตาย กรณีที่ผู้ตายหรือผู้บาดเจ็บมีประกันชีวิตแพทย์ยังต้องทำบันทึกการรายงานความเห็นดังกล่าวมอบให้กับผู้เกี่ยวข้องไปดำเนินการเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนที่ผู้ตายหรือผู้บาดเจ็บพึงได้ด้วย ถ้าแพทย์จบการศึกษาหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิตตามเกณฑ์แพทยสภาแล้วแต่ยังไม่มั่นใจหรือไม่สามารถประกอบวิชาชีพเวชกรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนิติเวชปฏิบัติได้ก็จะเกิดปัญหาอย่างมากตามมา เช่น การชันสูตรพลิกศพที่ผิดพลาดการให้ความเห็นที่ไม่ตรงกับการบาดเจ็บหรือบาดแผลที่เกิดขึ้น การให้ความเห็นเกี่ยวกับการตายที่ไม่ตรงกับสาเหตุการตายที่แท้จริงเหล่านี้ล้วนแต่เป็นปัญหาที่จะเกิดขึ้นต่อเนื่องกันในกระบวนการทางกฎหมาย ซึ่งเป็นผลให้เกิดผลเสียกับผู้ตาย ผู้ป่วยคดี/ผู้บาดเจ็บที่เข้ารับบริการในสถานพยาบาลรวมถึงผลกระทบต่ออาจเกิดขึ้นกับญาติของผู้ตายหรือผู้บาดเจ็บนั้นด้วย

แม้หลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิตจะกำหนดให้มีการเรียนการสอนวิชานิติเวชศาสตร์ไว้ในทุกสถาบันการแพทย์ แต่ก็ไม่สามารถที่จะแบ่งเวลาให้มีการเรียนการสอนในวิชานิติเวชศาสตร์ได้ครบทุกหัวข้อตามเกณฑ์ของแพทยสภาซึ่งกำหนดไว้มากมาย ภาควิชานิติเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนในชั้นปีที่ 4 จำนวน 1 สัปดาห์ต่อกลุ่ม และสอนในชั้นปีที่ 5 จำนวน 1 สัปดาห์ต่อกลุ่ม ซึ่งทางภาควิชาได้พยายามบริหารจัดการเวลาที่มีอยู่จำกัดน้อยอย่างยิ่ง

ให้สอดคล้องกับหัวข้อต่าง ๆ ตามเกณฑ์ของแพทยสภา ซึ่ง ภาควิชาได้ดำเนินการปรับเปลี่ยนตารางการเรียนการสอน เมื่อปี พ.ศ. 2554 ปัจจุบันระยะเวลาผ่านมา 2 ปี จากการศึกษาพบว่านักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 ส่วนใหญ่เห็นว่าการจัดการเรียนการสอนในวิชานี้เพียงพอแล้วคิดเป็นร้อยละ 68.42 ส่วนที่เหลือประมาณ 1 ใน 4 ยังเห็นว่าไม่เพียงพอซึ่งมีความคิดเห็นต่างกันแต่ส่วนใหญ่เห็นว่าในชั้นปีที่ 4 ให้คง ระยะเวลาการจัดการเรียนการสอนไว้เหมือนเดิม และน่าจะเพิ่มระยะเวลาเป็น 2 สัปดาห์ ในชั้นปีที่ 5 และ 1 สัปดาห์ ในชั้นปีที่ 6 ด้วย อย่างไรก็ตามความเห็นนี้เป็นความเห็นจากนักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 ประมาณ 1 ใน 4 ของจำนวนนักศึกษาที่จบการศึกษาตามหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิตของคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นเท่านั้น

สรุป

การเรียนวิชานิติเวชศาสตร์ตามหลักสูตรของคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น นักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 ที่เพิ่งจบการศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่าเพียงพอแล้ว แม้ส่วนน้อยที่ยังรู้สึกยังไม่เพียงพอหรือเป็นปัญหาให้เกิดความรู้สึกไม่มั่นใจแต่ก็เป็นปัญหาที่สำคัญในทางปฏิบัติหน้าที่จริง เนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการชันสูตรพลิกศพในสถานที่เกิดเหตุและความรู้ทางด้านกฎหมายต่างๆ ที่แพทย์ต้องเกี่ยวข้องด้วย เมื่อเปรียบเทียบระดับการเรียนของนักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 กับหัวข้อการเรียนเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพไม่พบความแตกต่างกันซึ่งตรงข้ามกับผู้ป่วยคดี/นิติเวชคลินิกที่พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่แสดงให้เห็นว่านักศึกษาที่เรียนได้ดีมากน้อยแตกต่างกัน จะเลือกสนใจในหัวข้อที่ตนเองคิดว่ายังไม่เพียงพอต่างกัน ดังนั้นปัญหาในการทำเวชปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับงานด้านนิติเวชจึงอาจเกิดขึ้นได้ และควรจะต้องมีการศึกษาวิเคราะห์เรื่องนี้ต่อไปเพื่อให้สถาบันการศึกษาต่างๆ ได้นำผลไปปรับปรุงแก้ไขการเรียนการสอนในวิชานี้ให้เหมาะสมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- คู่มือหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาแพทยศาสตร์ (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2552).ขอนแก่น : คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ; 2552.
- เกณฑ์มาตรฐานผู้ประกอบการวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2545. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 เมษายน 2556.
จาก <http://www.tmc.or.th/train07.php>
- วิริตติ พานิชย์พงษ์. นิติเวชปฏิบัติ กรณีบาดเจ็บและตายผิดธรรมชาติ. กรุงเทพฯ : หอรัตนชัยการพิมพ์, 2545.
- วิรุจน์ คุณภักดี. การชันสูตรพลิกศพ : ข้อเปรียบเทียบระหว่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเดิมกับฉบับแก้ไขเพิ่มเติม. ศรีนครินทร์เวชสาร 2543 ; 1 : 260 - 3.
- วิสูตร ฟองศิริไพบูลย์. แพทย์กับการชันสูตรพลิกศพตาม กฎหมายใหม่ล่าสุด : เริ่มมีผลต่อแพทย์ ในวันที่ 28 มิถุนายน 2543. สารศิริราช 2543 ; 4 : 277 - 88.
- พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 21) พ.ศ. 2542 ลงวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2542 ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 116 ตอนที่ 137 ก หน้า 17 - 22.
- วิรุจน์ คุณภักดี นิภา นุศรีอัน. ปัญหาในการเขียนใบนำส่งผู้บาดเจ็บหรือศพให้แพทย์ตรวจชันสูตรของแพทย์ที่มีใบแพทย์นิติเวชในจังหวัดขอนแก่น. ศรีนครินทร์เวชสาร 2555 ; 3 : 62.
- สมพร พรหมหิตาธร. คู่มือพยานหลักฐานคดีอาญา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2540.
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส. หลักกฎหมายอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : บริษัทโรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, 2542.
- ภัทรศักดิ์ วรรณแสง. ย่อหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ละเมิด. กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, 2538.

